

BOLALAR VOKAL ANSAMBILLARINI TASHKIL ETISH

Savapov Rashid Irkinovich

Jizzax Davlat Pedagogika Instituti

Musiqa va san'at yo'nalishi 1-kurs magistranti

+998932990505

+998996270714

Annotatsiya. ushbu maqoladan shularni bilib olish mumkinki, bunda hozirgi kunda mamlakatimizda rivojlanayotgan vokal musiqasi va uni bolalar qay tarzda kuylashi, shuningdek vokal ansambllarini tashkil etishi hamda bir necha uslublari qolaversa, vokal ansambllarida buzilish holatlari ro'y berishi haqida so'z yuritilgan.

Kalit so'zlar: *vokal musiqasi, vokal ansambli, uslubiyati, vokal ansambli buzilish holatlari.*

Аннотация. В статье рассказывается о развитии вокальной музыки в нашей стране и о том, как ее поют дети, а также о формировании вокальных ансамблей, а также о том, что в некоторых стилях в вокальных ансамблях наблюдаются нарушения.

Ключевые слова: *вокальная музыка, вокальный ансамбль, методика, нарушения вокального ансамбля.*

Annotation. This article discusses the development of vocal music in our country and how children sing it, as well as the formation of vocal ensembles, as well as the fact that vocal ensembles are often disrupted.

Key words: *vocal music, vocal ensemble, methodology, vocal ensemble disorders.*

Hozirgi zamon talabidan kelib chiqqan holda, hozirda yurtimizda keng imkoniyatlar yaratilgan shuningdek, musiqa san'atida ham bunda, bizlar

bolalarning vokal ansambllarini tashkil etishi, kuylashi hamda ovozlari shu vokalga to'g'irlashi va shu kabi boshqa hodisalarni ham ko'rib o'tamiz. Yurtimizda rivojlanayotgan vokal musiqasi juda ham tez sur'atlarda o'smoqda shuningdek, hozirda ko'pchilik xonandalar va bo'lajak xonandalar ushbu yo'nalishda o'zlarini sinab ham ko'rishmoqda.

Vokal musiqasi – kuylash uchun mo'ljallangan musiqa. Vokal musiqalar yakka, ansambl hamda xor tarzida, shuningdek musiqa cholg'ulari jo'rligida yoki umuman jo'rsiz (masalan; katta ashula, akapella xorlari kabi) ijro etiladigan asarlar kiradi. Barcha turlarida xonanda ovozi yetakchi o'rin turadi. Vokal musiqalar, asosan, badiiy matn (she'riyat) bilan bog'liq. Shu bilan birga so'zsiz ijro etiladigan vokaliz ham vokal musiqadir. [1]

Bolalarning ovozini voyaga etkazish uchun tayyorgarlik ko'nikmalarini hosil etish faqat qo'shiqlar bilangina emas, balki maxsus mashqlar orqali ham amalga oshiriladi. Pedagogik tajribada vokal ansambli mashqlari xonandalarning ashula aytish mahoratlarini tarbiyalashga yordam beradi. Bu mashqlar ansambl rahbari tomonidan uzluksiz ravishda o'tkaziladi. Ushbu bolalar vokal ansambllarini tashkil etishda bizlar asosan bolalarning ovozini shu kabi notalarga tushishi yoki bo'lmasa xor jo'rligida ijro etishi va ularning ovozlari to'g'irlashi kabi usullari bordir. Bolalar vokalida asosan ko'proq mashg'ulotlar o'tkazish kerak, chunki qanchalik ko'p mashg'ulotlar o'tkazsa, ularning ovozi juda ham shirador hamda kuylashi ravon bo'ladi. Bunday mashg'ulotlarni o'tkazish vaqti rahbarning o'zi tomonidan belgilanadi. Bunday vokal ansambl uyushmasi ijrochilik mahorati, uning tayyorgarligi hamda vokal texnik darajasini qay holatda ekanligi muhim bo'lib, mashqlar 10-15 daqiqadan to 30-40 daqiqagacha davom etadi. Mashqlar turli maqsadlarni ko'zlaydi: ovozni shakllantirish, diapazon (ovoz Hajmi)ni kengaytirish, nafas olish yo'llarini to'g'rilash, sof talaffuz, ovoz registrlari chegarasini tekislash, eshitish qobiliyatini rivojlantirish va boshqalar. Bu mashqlar xonandalarning ijroda vokal–texnik usullarini o'zlashtirib olishga yordam beradi. Odatda, mashg'ulotlar oddiy mashqlardan boshlanadi. Ijro

etiladigan mashqlar diapazoni tertsiya, kvarta yoki kvinta intervallar doirasida qulay tessitura, oʻrtacha tezlik va dinamik tushlarda *mf* ijro etiladi. Shu yoʻsinda vokal texnik mashqlar murakkablashib, bir ovozi mashqlardan ikki ovozlikka, soʻngra polifonik va gomofonik ulubida yozilgan mashqlarga oʻtiladi. Mashqlarni vokal-ansambl registrining oʻrta tovushlaridan boshlash tavsiya etiladi. Bunda ijro mayin, yengil, nafas olish yoʻllari esa erkin holda boʻlishi kerak. Mashgʻulot davomida xonandalarning yoki bolalar ovozlari yoʻllari bilan eshitish qobiliyatini rivojlantirishga ahamiyat berish kerak. Agar ijroda ohangdorlik buzilsa, u holda rahbar buning sababini aniqlashi lozim. Bu nuqsonni bartaraf etish uchun rahbar sof tovush taratadigan joylarni past tovush bilan qulay registrda, baʻzan soʻzsiz ijro ettirishi lozim. Xonandalarda sof tovush taratish qoidalari quyidagi holatlarda buziladi;

- a) xonandalar tovushlarning baland-pastligini ilgʻab ololmaganda;
- b) xonandalar nafas olish qoidalariga rioya qilmaganlaridan
- c) xonandalarning eshitish qobiliyatlari yaxshi rivojlanmagan boʻlsa;
- d) xonandalarning tovush chiqarish yoʻllari xastalanganda va charchagan holatida.

Bunday holatlarda xonanda bilan 10-15 daqiqa yakka tarzda mashgʻulot oʻtkazilsa ijobiy natijaga erishish mumkin.[2] Bu mashgʻulotlarning uslubiyati quyidagi ishlardan iborat: Birinchi navbatda xonanda ovozi diapazonida sof ijro etadigan tovushlarning aniqlash kerak. Asta-sekin sof musiqiy talaffuzdagi tovushlarga yonidagi tovushlar qoʻshiladi. Bola ularning toʻgʻri eshitish hamda uni ovozi bilan aniq takrorlab bayon qilishi va shu tonlarga tushishi, ovoz yetishi kerakdir. Shu yoʻsinda uning tovush diapazoni kengayadi va sof kuylash koʻnikmalari hosil boʻladi. Musiqiy talaffuzning sofliqi registr qulayligiga ham bogʻliq: yuqori registrda oʻrta registrga koʻra tovushlarni musiqiy talaffuz etish ancha murakkab hisoblanadi. Shu sababli yuqori registrdagi murakkab joylarni mashgʻulot davomida bir oktava past ijro etib musiqiy talaffuz sofliqiga erishish mumkin. Odatda, vokal ansambl mashgʻulotlarida ansambl asarlari, shuningdek,

ushbu dasturdagi musiqa asarlaridan foydalanilgan holda o‘qitiladi va kuylaydi. Bu kabi asarlar bizning she’riyatimizda juda ham ko‘pdir.

Ushbu maqoladan xulosa qilib aytadigan bo‘lsak, avvalo bizlar vokal musiqa degan so‘zni o‘zini anglab yetishimiz lozimdir. Vokal musiqalar asosan yakka yoki xor tarzda aytiladi. Shu kabi bunda bolalarning ovozi vokalga to‘g‘irlashi ularni sof eshitish, kuylash va boshqalardir. Vokzalda asosan musiqiy talaffuzning sofliqiga ko‘proq e’tibor qaratishadi. Ushbu yo‘nalishda qanchalik ko‘p mashg‘ulotlar o‘tkazsa, ularning ovozi sof, tiniq va to‘g‘ri chiqadi va tinglovchiga xush keladi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Muzafarova S.X “Vokal ansambli” o‘quv uslubiy qo‘llanma. Toshkent 2015
2. Sodiqov O. Vokal ansambli. O‘quv qo‘llanma -Musiq, T. 2005 y.
3. www.uz.m.wikipedia.org
4. www.hozirgi.org
5. www.faylllar.org